

I rymden finns inga känslor

Foto: Svensk Filmindustri

Simon bor tillsammans med sin bror Sam och flickvännen Frida. När Frida bestämmer sig för att flytta ut, rubbas Simons noggrant schemalagda liv. Han försöker ställa allt till rätta på det enda sätt han vet, att via noggran kalkylering hitta en ny flickvän till brorsan Sam. Med ett lätt anslag och ett modernt formspråk tar filmen sig an angelägna frågor kring social anpassning, tolerans och normalitet.

Rek för åk 7–9
En filmhandledning av Louise Lagerström

Handling

Artonårige Simon har Aspergers Syndrom. Vilket för honom innebär att han - när livets kaos blir honom övermäktigt- flyr in i sin hemmagjorda 'rymdkapsel' (ett hemmabygge

som ser ut som en gammal fältkantin). Där, i sin omloppsbanan runt jorden, ger rymdens befriande tyngd och kravlöshet honom lugn och perspektiv. Där slipper han känslor, missförstånd och beröring. I den riktiga världen

däremot manövrerar han tillvaron och rädslan för förändringar med strikta rutiner, uppställningar av ekvationer, och genom att inmundiga endast rundmat. Det regelbundna jobbet vid en idrottsanläggning, klockade dusch-

stunder och schemalagda middagar bidrar till att skapa den ordning han är beroende av.

Föräldrarna står handfallna inför sin säregne son och den ende som egentligen förstår och orkar med Simon är hans äldre bror Sam. Denne har just flyttat ihop med sin flickvän Frida och erbjuder Simon att bo med dem. En ekvation som snart visar sig ohållbar vilket gör att Frida snart får nog och flyttar hem till sig. Och medan Sam plötsligt står utan flickvän blir Simons cirklar fullständigt och bokstavligen rubbade. Det rigorösa schema han har upprättat - med ansvarsfördelning och strikta rutiner - är plötsligt värdelöst. Vem ska nu diska (vilket var Fridas roll i schemat) och vem skall göra Sam glad?

Simon vägrar dock acceptera faktum och bestämmer sig för att hitta en ny sambo åt Sam. Någon som kan återföra ekvationen i balans. Med ett frågeformulär och kamera beger han sig ut för att söka efter den vetenskapligt perfekt matchande flickvännen. När han inser att den potentiella partnern inte behöver likna Sam, utan snarare vara hans motsats gör han allt för att sammanföra honom med Jennifer. En tjej han 'snubblat' över flera gånger i samma gatukorsning och som han konstaterat verkar vara Sams antites. De borde ju enligt alla fysiska lagar därför dras till varandra som magneter.

Simon säljer sitt älskade trumset för att finansiera den ultimata dejten. Med inspiration av en hög romantiska filmer, sina arbetskollegor och ett gediget förarbete, riggar han en spektakulär och romantisk supé för Sam och Jennifer i stadsparken. Problemet är att Sam är motsträvig och måste kidnappas. Inte blir han gladare när han slipper ur sin säck och tvingas dinera med den för honom främmande tillkommande. Han misstror hennes syften. Driver hon med hans bror och honom. Inte ens smäktande violin, gourmetmat eller fyrverkerier lyckas beveka Sam och när han meddelar Simon att Jennifer förmodligen inte har den rätta x-faktorn som ska lösa allt, brister det totalt för Simon.

Åter igen förskansar han sig i sin kapsel. Övertygad om att Jennifer - som han trots sin oförmåga att anknyta till någon emotionellt ändå har fått en

relation till - har försvunnit för alltid. När hon trots allt dyker upp och övertygar honom om att hon visst kommer att finnas kvar tittar han försiktigt upp ur sitt gömställe. Hon får visserligen ingen kram, han hatar ju beröring, men utan att han märkt det har hon nuddat vid hans hand.

Aspergers syndrom - Vad är det?

Aspergers syndrom är en neuropsykiatrisk diagnos som främst handlar om hur hjärnan hanterar information. I vardagen märks det främst i samspelet och kommunikationen med andra människor. Det handlar delvis om ta in sin omvärld på ett annat sätt än vad majoriteten gör.

Den tidigaste forskningen som visar på en förståelse för diagnosen publicerades redan 1920-talet men diagnosen fick sitt namn efter läkaren och forskaren Hans Asperger som i mitten av 1940-talet publicerade sina första artiklar utifrån möten med barn med "avvikande social förmåga". Den första internationella definitionen presenterades däremot så sent som 1981. Diagnosen är alltså fortfarande relativt ny och forskning pågår kontinuerligt där definitioner och symptom omdiskuteras. Det sista ordet är ännu inte sagt.

Idag talas om Aspergers syndrom som en av flera diagnoser i det som kallas autismspektrum. Tidigare ansågs de olika diagnoserna vara separata men under 1990-talet och framåt har de mer och mer setts som samma sak, fast av olika grad. Därför pratar många idag, efter amerikanska diagnosmanualen DSM-5, om ASD (autism spectrum disorder), som ett samlingsnamn där Asperger ingår. Men det innebär inte att det går att säga något definitivt om varje individ. På hemsidan för Stockholm läns landsting står det exempelvis att "beskriva den typiska personen med Aspergers syndrom är lika omöjligt som att beskriva den typiska 47-åringen". Filmens Simon är därför Simon och inte mer symbol för någon annan än vad Sam är.

I filmen får vi uppleva världen från Simons perspektiv där rutin och struktur är ledord för att få vardagen att gå runt. Att Simon har diagnosen aspergers bidrar bland annat till att han är känsligare för sinnesintryck

av ljud, ljus och beröring. Som vi ser i filmen påverkar detta hans vardagsliv påtagligt.

Rymden som tema fyller en viktig funktion i berättelsen. Rymden är inte bara "en vanlig hobby" för Simon, han beskriver snarare en djup identifikation med något mycket specifikt. Han beskriver själv hur han befinner sig i en omlopps bana kring jorden. För att få perspektiv. Han gillar rymden för dess avsaknad av känslor och de problem och missförstånd dessa medför. Sin rädsla för beröring löser han genom att isolera sig från omvärlden i sin rymdkapsel. Därifrån väljer han själv huruvida han vill kommunicera. Och det är i princip bara brodern Sam som vet hur han ska nå Simon genom att han själv anammar 'leken' och då självklart kommunicerar som en rymdbas skulle kommunicera med en astronaut.

Astronomin, matematikens och vetenskapens värld tilltalar Simon och hjälper honom att hantera livet. I denna värld finns lagar och formler som borgar för stabilitet. Han gillar primtal, som "likt honom själv bara är delbart med sig själv". Och han föredrar särskilt geometris cirklar som han uppfattar står för kontinuitet.

Precis som formen på den mat han äter. Pizza, pannkakor, ägg och potatisbullar. Och är maten inte rund från början ser brodern Sam till att de får den formen.

Att Stanley Kubricks film "2001 - Ett rymdäventyr" är Simons älsklingsfilm är inte förvånande. Förmodligen är det inte första gången som han tvingar Sam och Frida att

genomlida dvd-kvällen med det berömda filmeposet. Rymden inte bara fascinerar honom. Han har gjort den till sin egen. I denna tyngdlösa, tysta värld finner han lugn och harmoni och påtvingas inga svårhanterliga känslor. För vardagens trivialiteter så som duschning, matlagning och diskning har han ställt upp ett avancerat diagram med ekvationer där alla variabler är beroende av varandra för att helheten ska fungera.

När han stöter ihop med Jennifer för andra gången skojar hon om att detta måste vara ödet. Simon svarar att ödet inte existerar. Det är något människan kommit på för att skapa mening. Allt handlar om matematik och determi-

nism. Någon slump finns inte i Simons värld. Så när han bestämmer sig för att skaffa en ny flickvän till Sam går han strikt vetenskapligt till väga. Sams egenskaper måste helt enkelt vara kompatibla med den eventuella flickvännen. Däremot är han beredd att ändra metod när han inser att mot-satserna (åskådliggjort med magneter-na) kan attrahera varandra. Eftersom det är ett faktabaserat exempel blir det också begripligt för honom.

- På vilket sätt manifesteras rymdte-mat formmässigt i filmen?

Att möta omvärlden

Mamman ömsom bönar ömsom skriker medan pappan gör fruktlösa utförsök för att nå sin son och få honom ut ur sitt gömställe. Den enda som förmår hitta rätt frekvens för att tala med Simon är brorsan Sam. Men inte ens han har alla nycklar till att nå Simon. Att vardagen går ihop beror på en stor uppoffring från hans sida där han anpassar det mesta till Simons behov och fördel.

Simon har svårt att tolka sin omgivning. Han försöker utläsa glädje (glad mun), sorg (ledsen mun) eller arg (streckmun) på ansiktena runt omkring, men lyckas inte alltid eftersom ansiktsuttryck inte alltid är sannings-enliga utan en del av ett socialt spel. Sådant och andra sociala koder har Simon svårt att uppfatta.

Är du arg? frågar han sin bror som är rasande på att moppen inte startar. Nej, inte ett dugg, svarar denne. Miner kan förvirra om de inte betyder det munnen uttalar. Likaså passerar all typ av ironi eller saker i metaforisk eller symbolisk bemärkelse förbi Simon. "Tid är inte pengar. Pengar är pengar." Människor säger en sak och menar en annan. Detta bevisar för honom att människan är opålitlig. "En gång är ingen gång. Jo en gång är en gång." När Simons arbetsgivare undrar om jorden håller på att gå under svarar Simon att om fem miljarder år är jorden uppslukad av solen. När Frida säger att han suger på att spela trummor, uppfattar han det bara som en uppmaning att träna mer.

Det svåra med diagnosen som det framställs i filmen är kombinationen av självinsikten om sin diagnos samtidigt som det kan vara svårt att själv råda över sitt agerande. Simon värnar sin integritet och är öppen med att han har Asperger till alla han möter. Han förklarar att han inte tål beröring och den som går över gränsen kan få sig en smäll. Om han själv kretsar kring jorden så kretsar allt annat runt honom själv. Hans schema för att ordna rutiner är hans egen idé och när Frida lämnar dem är det viktigaste med att skaffa en ny flickvän åt Sam egentligen underordnat att det ska finnas en balans i hans uppställda ekvation.

- Förändringar är Simons värsta fiende. Det som verkligen får honom att flippa ur. Några gånger händer detta. När Frida överger dem, när detta är ett faktum och när han inser att Jennifer inte kommer att ersätta henne. Hur upplever ni dessa scener i en film som i helhet beskrivs som en komedi?

- Att skildra en diagnos på film är alltid svårt och kräver reflektion. Vad tycker ni är viktigt att tänka på om en ska skildra en diagnos/sjukdom på film? Finns det etiska och moraliska dilemman att förhålla sig till?

- Hade det varit en dokumentärfilm skulle vi nog se andra bilder. Men eftersom filmen är en fiktion förhåller den sig till "verkligheten" på andra premisser. Hur tycker ni att "I rymden finns inga känslor" klarar den delikata balansen mellan humor och allvar?

Jennifer blir en annorlunda bekantskap för Simon. Hon vill inte riktigt gå med på att Simon är socialt oförmögen eller att han måste särbehandlas. Visserligen får hon några snytingar när hon går över gränsen och spontant rör vid honom. Men hon försöker inte hela tiden anpassa sig för att inte störa hans invanda rutiner. Istället skojar hon med honom och behandlar honom som vem som helst och låter honom träffa hennes vänner för ett parti tequila pictionary.

- Hur ser ni på Jennifers och Simons vänskap? Tycker ni att de agerar schysst mot varandra?
- En person med autismspektrum påverkar starkt sin omgivning och i filmen ser vi exempel på hur olika personer tacklar Simons syndrom. Vissa drivs till frustration, andra blir arga medan ytterligare andra vägrar ta någon särskild hänsyn.

Vilka olika sätt att möta hans person ser vi? Minns ni några särskilda scener/möten? Diskutera hur Simons föräldrar, bror och Jennifer alla bemöter Simon. Gör någon av dem fel eller rätt i deras bemötande med Simon? Be eleverna motivera deras svar!

Att vara social är en egenskap som idag skattas högt. Lika högt som kunskapsmeriter och arbetslivserfarenhet. Vilken platsannons har inte 'social kompetens' som ett önskemål eller krav för att rekrytera. Vad tycker ni att social kompetens är? Varför är det i

det närmaste statusfyllt att besitta just social kompetens? Vad bestämmer hur den definieras? Kan den skifta i olika sammanhang?

- Simon som inte följer de sociala regler som satts blir också en påminnelse om hur vår tolerans gentemot de som skiljer sig från mängden behandlas. I ett större samhälleligt sammanhang, finns det plats för såna som Simon? Kan han bidra med något annat genom sitt sätt att betrakta världen? Fundera vidare på vad det är som gör att vi betraktar människor som offer eller förebilder?

"I rymden finns inga känslor" är en annorlunda romantisk komedi som blir en kommentar till allas vår längtan efter den perfekta partnern. Vi kanske kan skratta åt Simons besatthet att fixa den perfekta tjejen genom sin faktabaserade undersökning och att han hyr en hög romantiska komedier för att rigga den perfekta dejten. Intressen, smak och egenskaper skall föras in och ställas mot fakta om Sam. Men är det inte just precis på det sättet som många söker kärleken idag?

- Kärlek måste som en fin sås få ta tid, sägs det i filmen. Vad säger filmen om hur vår bild av romantisk kärlek skapats? Är det genom kulturell och social påverkan? Hur bidrar filmen till redan existerande idéer av vad kärlek kan vara?
- Vilken eller vilka idé(er) av kärlek visar filmen? Jämför till exempel kärleken mellan Simon och brorsan Sam och hur den porträtteras med kärleken mellan Frida och Sam.
- Hur skulle ni visa kärlek på film?

Färg, fart och form

I Rymden finns inga känslor är en explosion i färg och form. Den utspelar sig dels i ett arketyriskt och provinssiellt ingenmansland. En småstad där naturen med ladugårdar, röda stugor, eternithus och gröna ängar finns i närheten. Bitvis i starkt stiliserade miljöer med retrosmak. Jämte dessa världar finns Simons eget universum; rymden, med dess planeter, galaxer och stjärn-

system. Scenografin är osedvanligt påtaglig och "i tiden" med sin dragning åt reklamfilmsestetik med starka färger, djärva former och minutiösa placering av attributen i bild. Rymdtemat går givetvis igen i den inredning som omger Simon. Den lägenhet som Sam och Frida håller på att måla smakfullt och diskret helt kritvit får ge efter för den stil som representerar Simon. En starkt mönstrad fondtapet och runda föremål som mattor, tavlor, lampor, klockor, planeringshjul och planeter. Till och med Simons trumset består av runda former.

Generellt har filmen en visuell gemenskap med reklamfilmens estetik och berättarspråk. En del av filmen berättas med Simons berättarröst medan bilderna, ofta filmat uppifrån, kanske en eftergift till Simons rymdperspektiv, men också ett grepp man ofta ser i reklamfilm. Scenerna är korta och dynamiska, ofta utan repliker och växlar snabbt mellan helbild och närbild. Däremot handlar det sällan om reaktionsbilder, utan vi ser bara saker förevisas, och sedan drar vi, eller Simon genom sitt berättande, slutsatser.

Filmerna använder sig även flitigt av grafik. Inte minst som ett förtydligande av hur Simon försöker skapa en begriplighet av det som händer omkring honom. Piktogrammen med sina ansikten som hjälper honom att tolka vad folk känner, hans sätt att formulera fördelarna med en basketbolls (hastighet, vikt och vinkel) omkrets i förhållande till korgen och som när Jennifer ska förklara hur nära glädjen ligger sorgen genom att rita upp en cirkel.

"I Rymden finns inga känslor" har en visuell kraft och ett lekfullt bildberättande. Den har mer gemensamt med dagens reklamfilmsestetik än traditionell film dramaturgi och klassiskt bild- och scenberättande, där man i högre grad betonar point of view, det vill säga hur personers upplevelser skildras genom att inta deras perspektiv. Det finns en kronologisk tidslinje som bryts av med mer kommenterande scener som illustrerar en tanke eller fundering som Simon för tillfället har. Bildflödet växlar precis som Simons tillvaro mellan ordning och kaos. Men vi betraktar skeendena mest utifrån, objektivt och distanserat.

- Fundera kring filmens berättargrepp. Vems berättelse är det? Var befinner sig kameran?

Musiken är en vital del av filmens berättande och ton. Man har tagit hjälp av en uppsjö populära svenska artister. Framför allt är det glada popmelodier som Miss Lis "Ba Ba Ba", "The wrong way" av Maia Hirasawa eller The Embassys "It pays to belong". Rymdtemat går igen i låtar som "Astronaut" av Salem Al Fakir och "Space walk" av Lemon Jelly medan Lykke Lis "Tonight" å sin sida tillför en mer melankolisk sida av berättelsen.

Ljud och musik är oftast den del av filmberättelsen man är minst uppmärksam på. Kanske först frånvaron av den skulle göra att man inser hur avgörande dessa element är av filmupplevelsen. I "I rymden finns inga känslor" används nutida populärmusik som en ung publik känner igen. De flesta i durklingande naivistiska melodislingor som förstärker filmens bubblande estetik och ger en känsla av 'upprymdhet', vissa texter får också kommentera det vi ser i bild. Musiken har också en effektiv roll som igångsättare av scener och skapar med sitt energiska tempo en stark framåtrörelse.

- Fundera kring musikens roll i filmen. Vilka ytterligare dimensioner bidrar den med?

PRODUKTIONSUPPGIFTER

Sverige 2010

Producent: Bonnie Skoog Feeney &

Jonathan Sjöberg

Manus: Andreas Öhman & Jonathan Sjöberg

Regi: Andreas Öhman

Foto: Niklas Johansson

Klippning: Mikael Johansson & Andreas

Öhman

Scenograf: Sandra Lindgren

Kostym: Casandra Cornelio

Musik: Josef Tuulse

Ljuddesign: Bernt Eklund & Joan Österman

I rollerna

Simon - Bill Skarsgård

Sam - Martin Wallström

Frida - Sofie Hamilton

Jennifer - Cecilia Forss

Chefen/dartmästaren - Mats Qviström

Tekniska uppgifter

Speltid: 86 minuter

Censur: från 7 år

Svensk premiär: 3 september 2010

Distribution

Svensk Filmindustri, 169 86 Stockholm

tel: 08-680 35 00,

fax 08-68037 83

epost: sffilm@sf.se

Redaktion: Kaly Halkawt, Per Eriksson,

Svenska Filminstitutet, mars 2015

